

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Mantra wordt stigma

Schrover, Marlou; Obdeijn, Herman

Citation

Schrover, M., & Obdeijn, H. (2009). Mantra wordt stigma. *Socialisme & Democratie*, 60(1/2). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/17764>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/17764>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Mantra wordt stigma

HERMAN OBDEIJN & MARLOU SCHROVER

Als migratiehistorici hebben wij met belangstelling kennis genomen van de concept-resolutie *Verdeeld verleden, gedeelde toekomst* waarin het partijbestuur van de PvdA zijn visie op de hedendaagse integratie van nieuwkomers presenteert. In dit commentaar vestigen wij de aandacht op drie punten: het benoemen van problemen, loyaliteit en nationaliteit, en de rol van de overheid.

PROBLEMEN BENOEMEN

In de nota hebben een aantal positief bedoelde opmerkingen impliciet een negatieve lading: 'Huwelijken zijn steeds vaker het resultaat van vrije partnerkeuze', impliceert dat dat in het verleden niet het geval was. 'Volwaardig burgerschap betekent meer dan meedoen en je aan de regels houden' suggereert dat sommige migranten zich niet aan de regels houden en niet leuk meedoen. Het effect van dit soort zinnen is dat er een tegenstelling wordt gecreëerd tussen de vrije, moderne geëmancipeerde Nederlander en de nieuwkomer, die dat allemaal niet is, en dus wel erg vreemd.

Deze insteek is typerend voor het recente politieke en publieke debat. In de laatste decennia is het mode problemen te benoemen en verschil te benadrukken. Daarbij is sprake van een islamisering van het debat: het gaat niet

Over de auteurs Herman Obdeijn & Marlou Schrover (Universiteit Leiden) publiceerden onlangs 'Komen en gaan. Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550' (Bert Bakker, Amsterdam 2008).

Noten zie pagina 70

zozeer om verschillen tussen migranten en niet-migrant, maar vooral om vermeende verschillen tussen moslims en niet-moslims. Kenmerkend hiervoor is paragraaf 3.1.1 van de nota, waar zeven voorbeelden worden genoemd die (grotendeels) moslims betreffen.

Zijn er dan geen problemen? Soms wel en voor sommige mensen zeker, maar nu wordt er door het benoemen van 'problemen' ten onterechte een beeld gecreëerd alsof deze gelden voor een groot deel van de migranten en hun nakomelingen. Zo hebben debatten over een boerkaverbod geleid tot een overschatting van het aantal vrouwen in Nederland dat er een draagt. Nederlanders denken dat het om 10.000 tot 20.000 vrouwen gaat, terwijl het er in werkelijkheid slechts een handvol zijn.¹ Bovendien zijn veel van de draagsters Nederlandse vrouwen, die zich hebben bekeerd tot de islam. Soms ook zijn het journalisten en wetenschappers die de reacties van het publiek willen testen.

Iets vergelijkbaars geldt voor de islamitische scholen. Sinds 1917 bestaat in Nederland het recht om bijzondere scholen te stichten op bijvoorbeeld katholieke, bevindelijk gereformeerde, joodse of islamitische grondslag. Slechts 0,6% van het totaal aantal basisscholen in Nederland is islamitisch. Van de allochtone leerlingen gaat iets minder dan 4% naar een islamitische school; de rest gaat naar een openbare, katholieke of protestantse school.² Aan de islamitische scholen wordt onevenredig veel aandacht besteed.³ Tot driemaal toe gelaste de overheid een onderzoek naar islamitische scholen (1999, 2001, 2002) en elke keer werd

geconstateerd dat het onderwijs niet in strijd was met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, dat de scholen de integratie bevorderden, en dat de kansen voor leerlingen gelijk of beter waren dat op vergelijkbare scholen.⁴ Desondanks worden de islamitische scholen in beleidsnota's en debatten steevast als een probleem opgevoerd.

Ook verplichte voornaamkeuze wordt als een probleem gepresenteerd, waarbij voor het gemak wordt vergeten dat Nederland tot 1971 eveneens een dwingende namenlijst kende en dat aan Nederlandse emigranten geadviseerd werd hun kinderen vooral Nederlandse namen te geven. Nederlanders van Marokkaanse komaf zijn vrij om bij aangifte in Nederland een naam voor hun kind te kiezen. Het zijn vaak Nederlandse ambtenaren van de burgerlijke stand die Marokkaanse ouders (nogal dwingend) wijzen op de namenlijst van de Marokkaanse ambassade en suggereren dat het een verplichting is daaruit te kiezen. Ouders die geen naam uit de lijst kiezen kunnen problemen krijgen wanneer ze voor hun kinderen een Marokkaans paspoort willen, maar dat is een keuze die zij kunnen maken.

68 En dan is er het schudden van handen, in het negentiende-eeuwse Nederland aangemerkt als een verwijfde gewoonte die was overgewaaid uit Frankrijk. Er zijn zo weinig moslims die weigeren handen te schudden dat het niet zinnig is om dit punt een belangrijke plaats te geven in een beleidsnota over integratie. In versterkte mate geldt dat voor de 'weigerambtenaren'. De honderd 'weigerambtenaren', die geen homo-huwelijken willen voltrekken, worden, zo leert de kaart die het COC maakte, vooral aangetroffen in gemeentes met een streng christelijke bevolking.⁵ Misschien zijn 'weigerambtenaren' een probleem, maar ze zijn geen migratie- of integratieprobleem.

Verder is er vrouwenbesnijdenis, die gebruikelijk is in onder meer Somalië. Het is geen islamitisch gebruik en het wordt door hoge islamitische geestelijken afgekeurd. De Commissie Bestrijding Vrouwelijke Genitale Verminking schat — op basis van extrapolaties — dat er

jaarlijks vijftig meisjes, die in Nederland wonen, worden besneden.⁶ Het is waarschijnlijk een te hoge schatting. Natuurlijk is dit vijftig maal een ernstige wetsovertreding, maar het is een probleem dat slechts speelt voor een klein deel van de migrantenpopulatie.

Als laatste is er de band tussen migranten en hun land van herkomst. Dat die bestaat is niets nieuws. Voor migranten in het verleden (Nederlandse emigranten inclusief) gold dat evenzo. Voor sommige landen is het geld dat hun (voormalige) onderdanen overmaken naar

Een voortdurende nadruk op het 'falen' van migranten en hun nakomelingen bevordert de integratie niet

het moederland een zeer belangrijke bron van inkomsten en reden om banden toch vooral in stand te houden. Opvallend is dat in de nota enerzijds de banden als probleem worden aangemerkt, terwijl er anderzijds wordt gepleit voor het bevorderen van het overmaken van geld en dus het behoud van een band.

De 'problemen' die migranten of hun nakomelingen zouden hebben worden gepresenteerd als een gevolg van cultureel verschil. Veel van de vermeende problemen zijn echter klasseproblemen. De migrantenpopulatie bestaat voor een deel uit mensen die als ongeschoolde arbeider naar Nederland kwamen. Hoe de kinderen van migranten het doen moet worden vergeleken met hoe de kinderen van hun voormalige collega's uit de (inmiddels veelal gesloten) fabrieken het doen. De uitzonderlijk snelle demografische aanpassing (daling van het kindertal), de grote vooruitgang in het onderwijs, de participatie in de politiek — Nederland is koploper als het gaat om 'allochtone' parlementsleden of gemeenteraadsleden — en de bewonderenswaardige beheersing van de

Nederlandse taal door schrijvers en cabaretiers zijn tekenen van een succesvolle integratie. De voortdurende en hardnekkige nadruk op falen is een boodschap die klaarblijkelijk in het hedendaagse debat liever gehoord wordt. Het verklaart de — onterechte — focus op problemen. De integratie wordt er niet door bevorderd.

LOYALITEIT EN NATIONALITEIT

In de nota wordt nationaliteit gelijkgesteld aan identiteit. Daarmee wordt ontkend dat mensen niet één identiteit hebben, maar meerdere identiteiten tegelijk. Ze kunnen Nederlander en Brabander zijn, of Nederlander en hervormd, maar dat is klaarblijkelijk minder een probleem dan wanneer ze Nederlander en Marokkaan zijn, of Nederlander en moslim. Islam en loyaliteit aan Nederland worden als elkaar uitsluitend gepresenteerd. Vergeten wordt dat er in het verleden op grote schaal getwijfeld werd aan de loyaliteit van lutherse, katholieke en joodse migranten. Er wordt in de nota (evenals in het publieke debat) veel nadruk gelegd op dubbele nationaliteit. Redenen om vast te houden aan de oorspronkelijke nationaliteit zijn echter vaak eerder pragmatisch dan emotioneel van aard en hebben onder meer te maken met het verwerven en erven van bezit in het land van herkomst.

Op 1 januari 2006 telde Nederland een miljoen mensen met de Nederlandse en ten minste één andere nationaliteit. Voor achttien landen — waaronder Argentinië, Griekenland, Mexico en Tunesië — geldt dat onderdanen hun oorspronkelijke nationaliteit bij naturalisatie tot Nederlander niet kunnen opgeven. Fransen en Italianen mogen onder bepaalde voorwaarden hun nationaliteit behouden naast de Nederlandse. Tussen 1 januari 1992 en 1 oktober 1997 konden mensen bij naturalisatie tot Nederlander hun oorspronkelijke nationaliteit behouden. Daarvan is op grote schaal gebruikgemaakt, vooral door mensen met de Turkse nationaliteit. Van de 341.000 mensen van Turkse origine in Nederland bezitten er nu ongeveer 200.000 een dubbele nationaliteit. Het feit dat zoveel

mensen van de mogelijkheid gebruik hebben gemaakt — en bereid waren hier geld, tijd en moeite in te steken — is een positief teken en het geeft aan dat ze zich verbonden voelen met de Nederlandse samenleving. Sinds 1 oktober 1997 geldt de regel dat mensen slechts één nationaliteit mogen hebben. Hiermee is een barrière opgeworpen voor mensen die zich willen laten naturaliseren tot Nederlander.

In de nota wordt gesteld dat dwingende bemoeienis van herkomstlanden met hun emigranten moet worden tegengegaan. Nederland kan echter maar heel beperkte invloed uitoefenen op bijvoorbeeld de nationaliteitswetgeving van andere landen, zoals Marokko, zeker als dat gebeurt zonder steun van andere Europese landen waar ook veel Marokkanen wonen (zoals België, Frankrijk en Spanje) maar waar van dubbele nationaliteit geen enkel probleem wordt gemaakt.

ROL VAN DE OVERHEID

In de nota komen heel veel punten voor die belangrijk zijn, maar waarbij het de vraag is of er voor migranten en hun kinderen een beleid moet zijn afzonderlijk van dat voor andere Nederlanders. Ouders die hun kind verwaarlozen hebben hulp nodig. Kinderen hebben baat bij vroegtijdige educatie. Jongeren die zich misdragen op straat moeten worden aangepakt, of het nu Marokkaanse rotjochies zijn, comazuipende Limburgers of Rotterdamse voetbalhoofligans. Decennialang heeft de Nederlandse overheid een apart beleid gevoerd voor specifieke etnische groepen. Dat beleid heeft zelden het effect gehad dat werd beoogd.

De Nederlandse overheid heeft ook decennialang de eigenheid van groepen migranten — het anders-zijn van migranten — benadrukt, institutioneel verankerd en financieel ondersteund. Terwijl het door de overheid gestimuleerde proces van versterking van eigenheid en emancipatie in eigen kring nog volop aan de gang was, werd er vrij plotseling een ander idee van integratie bepleit. De weg naar integratie

liep nu niet langer via de versterking van de eigenheid, maar via aanpassing, en dat liefst reeds vóór migratie. De infrastructuur (in de vorm van de veelheid aan door de overheid gesubsidieerde zelforganisaties en inspraakorganen) die verschil in stand hield, bleef echter bestaan. In het algemeen geldt dat overheden de integratie van migranten wel tot op zekere hoogte kunnen beïnvloeden, maar actuele discussies die het falende Nederlandse beleid centraal zetten overschatten die invloed. Overheden kunnen integratie moeilijk afdwingen, net zo min als ze integratie kunnen tegengaan, zo leert de geschiedenis.

De laatste jaren is in het debat over integratie de nadruk komen te liggen op het proces van identificatie met Nederland. Echter, die Nederlandse identiteit kent vele aspecten, evolueert en wordt door ieder individu op een eigen manier beleefd. In het verleden hebben veranderingen in de Nederlandse samenleving — zoals de eenwording in de negentiende eeuw — geleid tot debatten over wat de Nederlandse identiteit is. Noch in het verleden, noch in het heden kon op die vraag een antwoord worden gegeven waarin alle inwoners van Nederland zich herkenden. De Nederlandse identiteit, of de angst dat die verloren gaat, is echter wel een makkelijke noemer om mensen op te verenigen en frustratie te kanaliseren over een gebrek aan macht over ontwikkelingen die moeilijk

te beïnvloeden zijn, zoals globalisering en europeanisering of een slechte aansluiting van vraag naar en aanbod van arbeid. Dat uit zich in de vorm van extreem moralisme waarbij de eigen vrijheid wordt gepresenteerd in de vorm van beperking van de vrijheid van anderen. Een verscherping van tegenstellingen binnen de samenleving wordt daarbij genoemd als oorzaak, maar is feitelijk een gevolg.

Uit de bestudering van de geschiedenis van de migratie en van de integratie van migranten in hun nieuwe omgeving is duidelijk dat mensen nooit als groep integreren. Integendeel, de groep zal altijd haar eigenheid benadrukken. In een nieuwe omgeving kunnen de eigen kerk of moskee, de eigen taal, of de eigen verenigingen houvast bieden. Naarmate nieuwkomers zich onzekerder, onveiliger en meer bedreigd voelen in de nieuwe omgeving zal het proces van benadrukking van het eigene sterker zijn. Een ontvangende samenleving die dit niet begrijpt en nieuwkomers als een gesloten blok benadert — als dé Molukkers, dé Marokkanen, de moslims of algemener als de allochtonen — riskeert de anderen te stigmatiseren en het proces van groepsvorming te versterken.

Migrant en hun nakomelingen worden in Nederland voortdurend als groep aangesproken. De geschiedenis laat zien dat dit nooit positief was, noch voor de migranten noch voor de samenleving als geheel.

- 70
- 1 *Het Parool*, 12 oktober 2005; 'Jeugd voor Boerkaverbod; ook moslimjongere wil op school geen gezichtsbedekking', in: *Spits*, 12 september 2008; Annelies Moors, "'Burka" in parliament and on the catwalk', *ISIM-Review* 19:5.
- 2 *Onderwijsstatistieken*, CBS 2004.
- 3 Rath, J., R. Penninx, K. Groenendijk en A. Meyer, 'De Nederlandse samenleving en zijn islam. Reacties op de opbouw van islamitische instituties', in: *Migrantenstudies*, 13 (2) (1997) 70.
- 4 *Islamitische scholen nader onderzocht*. Inspectierapport, 2003-17 (Utrecht oktober 2003).
- 5 *de Volkskrant*, 16 februari 2007.
- 6 *Bestrijding vrouwelijke genitale verminking. Beleidsadvies*, Advies uitgebracht door de Commissie bestrijding Vrouwelijke Genitale Verminking aan de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Zoetermeer 2005.